

(१२) भारताचा विशेषतः महाराष्ट्राचा भूगोल

- १) भौतिक भूगोल - पर्वत, पठार, वाळवंट, किनारपट्टी, बेटे
- २) वने आणि वनस्पती, परिस्थितिकी, पर्यावरण
- ३) महाराष्ट्रातील जमिनीचे प्रकार
- ४) प्रमुख पिके - शेती
- ५) शहरे आणि नागरीकरण
- ६) आर्थिक भूगोल - खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने, वाहतूक आणि पर्यटन
- ७) उद्योग
- ८) राजकीय भूगोल - लोकसंख्या, भाषा, जमाती आणि वंश, स्थाने आणि सीमा

१) जोड्या लावा : (२०११ च्या जनगणनेनुसार)

राज्य	लिंगगुणोत्तर
a) महाराष्ट्र	i) ९१९
b) कर्नाटक	ii) ९२९
c) केरळ	iii) ९७३
d) गुजरात	iv) १०८४

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(ii)	(i)	(iv)	(iii)
2)	(ii)	(iii)	(iv)	(i)
3)	(iii)	(i)	(iv)	(ii)
4)	(iv)	(iii)	(i)	(ii)

1) Match the following (As per 2011 census) :

State	Sex Ratio
a) Maharashtra	i) 919
b) Karnataka	ii) 929
c) Kerala	iii) 973
d) Gujarat	iv) 1084

Answer Options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(ii)	(i)	(iv)	(iii)
2)	(ii)	(iii)	(iv)	(i)
3)	(iii)	(i)	(iv)	(ii)
4)	(iv)	(iii)	(i)	(ii)

- २) भारताच्या लोकसंख्येच्या पुढे येणाऱ्या प्रक्षेपण संबंधी खालील विधानांपैकी कोणते/ती विधान/ने योग्य आहेत ?
- a) पुढे येणारे अनुमान २१ राज्ये आणि १ संघराज्यक्षेत्र विचारात घेऊन मांडलीत.
b) भारताची लोकसंख्या १२१.१ कोटी वरून १५१.८ कोटी इतकी वाढणे अपेक्षित आहे. (२०११ पासून ते २०३६ पर्यंत)
c) स्थूल जन्मदर २०११ ते २०१५ मधील १९.६ पासून २०३१-३५ मध्ये १३.० असा घटेल.
d) वृद्ध लोकांची संख्या १० कोटी (२०११) पासून २०३६ पर्यंत २३ कोटी अशी दुप्पटीहून अधिक वाढेल असे अपेक्षित आहे.
e) लिंग गुणोत्तर २०११ मील ९४३ वरून २०३६ मध्ये ९२९ इतका घटेल.

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a) आणि (b) २) (c) आणि (d) ३) (a), (b), (c) आणि (d) ४) फक्त (e)
- 2) As per Projections about population of India, which of the following statements is/are correct ?
- a) Projections are based on consideration of 21 States and 1 Union Territory.
b) Population of India is expected to increase from 121.1 cr to 151.8 cr during 2011 - 2036.
c) Crude birth rate will decline from 19.6 in 2011-15 to 13.0 during 2031-35.
d) Number of older | persons is expected to increase by more than double from 10 cr in 2011 to 23 cr in 2036.
e) Sex ratio will decline from 943 in 2011 to 929 in 2036.

Answer Options :

- 1) (a) and (b) 2) (c) and (d) 3) (a), (b), (c) and (d) 4) Only (e)

- ३) जोड्या जुळवा.

राज्य

- a) आसाम
b) केरळ
c) पंजाब
d) महाराष्ट्र

जलविद्युत केंद्र

- i) शबरी गिरी
ii) पवना
iii) कोटला
iv) उमीरु

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
2)	(iii)	(i)	(iv)	(ii)
3)	(iv)	(i)	(iii)	(ii)
4)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)

- 3) Match the following :

States

- a) Assam
b) Kerala
c) Punjab
d) Maharashtra

Hydro-electric centres

- i) Shabari giri
ii) Pawana
iii) Kotala
iv) Umiru

Answer Options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
2)	(iii)	(i)	(iv)	(ii)
3)	(iv)	(i)	(iii)	(ii)
4)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)

१) भौतिक भूगोल – पर्वत, पठार, वाळवंट, किनारपट्टी, बेटे

- १) काराकोरम रांगेतील के२ हे भारतातील सर्वात उंच शिखर हिमालयात स्थित आहे.
१) कुमाऊँ २) काश्मीर ३) पंजाब ४) पूर्व
- 1) K2 in the Karakoram range is the highest peak in India located in the Himalayas.
1) Kumau 2) Kashmir 3) Punjab 4) East
- २) अरबी समुद्र व बंगालच्या उपसागराला मिळणाऱ्या नद्यांचा प्रमुख जलविभाजक आहे.
१) पूर्व घाट २) पश्चिम घाट ३) हिमालय पर्वत ४) निलगिरी पर्वत
- 2) is a major water divider of rivers flowing into the Arabian sea and Bay of Bengal.
1) Eastern Ghats 2) Western Ghats
3) Himalaya Mountains 4) Nilgiri Mountains
- ३) उत्तरेकडून दक्षिणेकडे येताना महाराष्ट्र पठारावर सह्याद्रीपासून खालील डोंगर रांगांचा कोणता क्रम बरोबर आहे?
१) हरिश्चंद्र – बालाघाट – अजिंठा – सातमाळा २) सातमाळा – अजिंठा – हरिश्चंद्र – बालाघाट
३) अजिंठा – सातमाळा – बालाघाट – हरिश्चंद्र ४) बालाघाट – सातमाळा – अजिंठा – हरिश्चंद्र
- 3) Which of the following is the correct sequence of Mountain ranges from Sahyadri on the Maharashtra plateau from North to South ?
1) Harishchandra - Balaghat - Ajanta - Satmala
2) Satmala - Ajanta - Harishchandra - Balaghat
3) Ajanta - Satmala - Balaghat - Harishchandra
4) Balaghat - Satmala - Ajanta - Harishchandra
- ४) अरबी समुद्र आणि सह्याद्री पर्वत यांच्या दरम्यान हा प्राकृतिक विभाग आढळतो.
१) महाराष्ट्र पठार २) पश्चिम घाट ३) सातपुडा डोंगर ४) कोकण किनारपट्टी
- 4) Natural division is found between Arabian Sea & the Sahyadri Mountains.
1) Maharashtra Plateau 2) Western Ghat 3) Satpuda Mountain 4) Kokan Coast
- ५) भारतीय जनगणना २०११ नुसार खालील राज्यातील लिंग गुणोत्तर चढत्याक्रमाने लावा :
a) हिमाचल प्रदेश b) राजस्थान c) बिहार d) त्रिपुरा e) पश्चिम बंगाल
- पर्यायी उत्तरे :
१) (c), (b), (e), (d), (a) २) (b), (c), (d), (a), (e) ३) (b), (c), (e), (a), (d) ४) (c), (b), (a), (d), (e)
- 5) Arrange the sex ratio of following states in ascending order according to Census 2011 in India.
a) Himachal Pradesh b) Rajasthan c) Bihar d) Tripure e) West Bengal
- Answer Options :**
1) (c), (b), (e), (d), (a) 2) (b), (c), (d), (a), (e) 3) (b), (c), (e), (a), (d) 4) (c), (b), (a), (d), (e)
- ६) एक लाख जीवीत जन्मामागे मातामृत्यू दराचे प्रमाण २०१४ ते २०१६ या कालावधीत कसे होते?
a) गुजरात १९१ b) महाराष्ट्र – ६१ c) पंजाब – १२२ d) हरियाणा – १६१
- पर्यायी उत्तरे :
१) (a) आणि (b) २) (b) आणि (c) ३) (b), (c) आणि (d) ४) (a), (b) आणि (c)

- 6) How is the maternal mortality rate per one lakh live births from 2014 to 2016?
a) Gujarat - 191 b) Maharashtra - 61 c) Punjab - 122 d) Haryana - 161

Answer Options :

- 1) (a) and (b) 2) (b) and (c) 3) (b), (c) and (d) 4) (a), (b) and (c)

- ७) लोकसंख्येची नैसर्गिक वाढ मोजण्यासाठी पुढील घटक निर्धारक मानले जातात :

- a) जन्मदर b) मृत्यूदर c) स्थलांतर d) वरीलपैकी नाही

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a) आणि (c) २) (b) आणि (c) ३) (a) आणि (b) ४) फक्त (d)

- 7) The following factors are considered determining the Natural Growth of the Population:

- a) Birth Rate b) Death Rate c) Migration d) None of the above

Answer Options :

- 1) (a) and (c) 2) (b) and (c) 3) (a) and (b) 4) Only (d)

- ८) भारतातील लोकसंख्येचे स्वरूप खालीलप्रमाणे आहे :

- a) लिंग गुणोत्तर ९५४ आहे. b) सरासरी आयुर्मान ७१ वर्ष आहे.
c) निम्मी लोकसंख्या तरुण व उत्पानक्षम आहे. d) साक्षरता प्रमाण शहरी भागात व पुरुषांमध्ये अधिक.

पुढीलपैकी कोणता पर्याय **योग्य** आहे ?

- १) (a) आणि (c) २) (a) आणि (b) ३) (c) आणि (d) ४) (b) आणि (c)

- 8) Nature of Indian Population are as follows :

- a) Sex ratio is 954.
b) The average life expectancy is 71 years.
c) Half of the population is young and productive.
d) Literacy ratio is more in urban areas and male.

Which of the following options is **true**?

- 1) (a) and (c) 2) (a) and (b) 3) (c) and (d) 4) (b) and (c)

- ९) खालीलपैकी कोणते विधाने **योग्य** आहे/आहेत ?

- a) २०११ ची जनगणना ही सलग १५ वी व स्वातंत्र्यानंतरची ७ वी जनगणना होती.
b) जनगणना कायदा १९४९ ला संमत करण्यात येवून भारताची पहिली जनगणना १९५१ मध्ये पार पडली.
c) स्वातंत्र्यानंतर भोर समितीच्या शिफारशीनुसार जनगणनेची संपूर्ण जबाबदारी राज्यांनी घेतली.

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a) २) (b) ३) (c) ४) वरीलपैकी सर्व

- 9) Which of the following statements is/are **correct**?

- a) The Census of 2011 is 15th consecutive census and 7th census after independence
b) The Census law is approved in 1949 and the first census of India is conducted in 1951.
c) After independence, the whole responsibility of census is taken by states as per Bhor Committee recommendations.

Answer Options :

- 1) (a) 2) (b) 3) (c) 4) All of the above

- १०) २०११ च्या जनगणनेनुसार शहरी भाग होण्यासाठी कमीत कमी प्रती चौ.कि.मी. लोकसंख्येची घनता किती असणे आवश्यक आहे?
- १) ३०० २) ३५० ३) ४०० ४) ४५०
- 10) According to 2011 census of India, What is minimum per square k.m. density of population required to be Urban area?
- 1) 300 2) 350 3) 400 4) 450
- ११) २०११ च्या जनगणनेनुसार भारताच्या एकूण लोकसंख्येत शहरी लोकसंख्येची टक्केवारी किती आहे?
- १) २७.७% २) ३१.१% ३) ३५.४% ४) ३६.५%
- 11) What is the percentage of Urban Population in total population in India (2011 Census)?
- 1) 27.7% 2) 31.1% 3) 35.4% 4) 36.5%
- १२) २०११ च्या जनगणनेनुसार भारतातील साक्षरता प्रमाण :
- a) ग्रामीण भागामध्ये स्त्रिया ५०.७५% व पुरुष ७०.५७% b) शहरी भागामध्ये स्त्रिया ७९.९२% व पुरुष ८९.६७%
- c) ग्रामीण भागामध्ये एकूण साक्षरता ६७.८% d) शहरी भागामध्ये एकूण साक्षरता ८४.१%.
- वरीलपैकी कोणते पर्याय बरोबर आहेत ?
- १) (a), (b) आणि (c) २) (b), (c) आणि (d) ३) (a) आणि (b) ४) (c) आणि (d)
- 12) Literacy rate in India as per 2011 census :
- a) In Rural areas female 50.75% and male 70.57%.
- b) In Urban areas female 79.92% and male 89.67%.
- c) Total literacy in Rural areas is 67.8%.
- d) Total literacy in Urban areas is 84.1%.
- Which of the above options are correct?
- 1) (a), (b) and (c) 2) (b), (c) and (d) 3) (a) and (b) 4) (c) and (d)
- १३) a) ज्या वेळी मृत्यूदर आणि जन्मदर हा सारखा असतो त्यावेळी लोकसंख्या स्थिर असते.
- b) जन्मदर जास्त आणि मृत्यूदर कमी असतो तेव्हा लोकसंख्या वाढते.
- c) मृत्यूदर जास्त आणि जन्मदर कमी असल्यास लोकसंख्या कमी होते.
- d) कोणत्याही देशातील लोकसंख्येची वृद्धी आणि न्हास हा जन्मदर आणि मृत्युदरावर अवलंबून असतो.
- वरीलपैकी कोणते विधान चुकीचे आहेत ?
- १) (a) आणि, (d) चूक २) (a) आणि (c)
- ३) (a),(c) आणि (d) ४) वरीलपैकी नाही
- 13) (a) Population is stable when mortality rate and birth rate are the same.
- (b) Population increases when birth rate is high and mortality rate is low.
- (c) If the mortality rate is high and birth rate is low, then the population decreases.
- (d) The growth and decline of population of any country depends on the birth rate and mortality rate.
- Which of the statements(s) given above are incorrect ?
- 1) (a) and (d) 2) (a) and (c) 3) (a), (c) and (d) 4) None of the above
- १४) २०११ च्या जनगणनेनुसार महाराष्ट्राचे लिंग प्रमाण काय आहे ?
- १) ९४० २) ९२१ ३) ९२९ ४) १०२१
- 14) What is the sex ratio Maharashtra as per the 2011 census ?
- 1) 940 2) 921 3) 929 4) 1021

१५) साक्षरता दरातील क्रमवारीनुसार भारतातील खालील राज्यांचा क्रम लावा. (जनगणना २०११)

- a) महाराष्ट्र b) हिमाचल प्रदेश c) दिल्ली d) तामिळनाडू

पर्यायी उत्तरे :

- १) (d), (c), (b), (a) २) (c), (b), (d), (a) ३) (b), (c), (a), (d) ४) (c), (b), (a), (d)

15) Arrange the following States of India (Census 2011)

- (a) Maharashtra (c) Delhi (b) Himachal Pradesh (d) Tamil Nadu

Answer Options :

- 1) (d), (c), (b), (a) 2) (c), (b), (d), (a) 3) (b), (c), (a), (d) 4) (c), (b), (a), (d)

१६) २०११ मध्ये झालेल्या जनगणनेनुसार भारतातील ग्रामीण व शहरी भागांतील लिंगगुणोत्तरात आढळणाऱ्या तफावती विषयीचे/ची सत्य विधाने/ने निवडा.

- a. तिच्यात वाढ झाली होती.
b. ती कमी झाली होती.
c. गुजरातमध्ये तिचे प्रमाण मोठे होते.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त a २) फक्त b ३) b आणि c ४) a आणि c

16) Select the correct statement(s) regarding the gap in sex ratio in rural and urban India as per census 2011.

- a. It has been increasing
b. It has been decreasing
c. It is large in Gujarat

Answer options :

- 1) Only a 2) Only b 3) b and c 4) a and c

१७) खालीलपैकी कोणते विधान/विधाने बरोबर आहे/आहेत ?

- a. सामान्य परिस्थितीमध्ये १०५० मुलींमागे १००० मुलगे असे लिंगगुणोत्तर असले पाहिजे.
b. स्त्री-पुरुष लिंगगुणोत्तर १९६१ मध्ये ९४१ होते. २०११ मध्ये हे प्रमाण ९१४ पर्यंत खाली आले.
c. गर्भलिंग निदान चाचणी मुळे लिंग गुणोत्तरावर परिणाम होतो.

पर्यायी उत्तरे :

- १) a आणि c २) b आणि c ३) a and b ४) वरीलपैकी सर्व

17) Which of the following statement/s is/are correct ?

- a. Under normal circumstances there should be a sex ratio of 1050 girls to 1000 boys.
b. The sex ratio was 941 in 1961 which came down to 914 in 2011.
c. The gestational diagnostic test affects the sex ratio.

Answer options :

- 1) a and c 2) b and c 3) a and b 4) All of the above

४) प्रमुख पिके - शेती

- १) भात पिकाची पाण्याची आवश्यकता आहे.
१) १५० ते २०० मिमी २) ९०० ते २५०० मिमी ३) ४०० ते ६०० मिमी ४) ४५० ते ६५० मिमी
- 1) A water requirement of rice crop is
1) 150 to 200 mm 2) 900 to 2500 mm 3) 400 to 600 mm 4) 450 to 650 mm

- २) खालीलपैकी योग्य उत्तर निवडा.
a) ज्वारी हे महाराष्ट्रातील प्रमुख खाद्य पिक आहे.
b) ज्वारीचे उत्पादन खरीप आणि रब्बी दोन्ही हंगामात घेतले जाते.
c) ज्वारीसाठी उबदार हवामान, काळी जमीन याची आवश्यकता नसते.

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a) विधान योग्य आहे. २) (a) आणि (b) विधाने योग्य आहेत.
३) (b) आणि (c) विधाने योग्य आहेत. ४) सर्व विधाने योग्य आहेत.
- 2) Choose the appropriate answer from the following.
a) Sorghum is a major food crop in Maharashtra.
b) Sorghum is grown in both Kharif & Rabi seasons.
c) Sorghum does not require warm weather & black soil.

Answer Options :

- 1) (a) is correct. 2) (a) and (b) are correct.
3) (b) and (c) are correct. 4) All are correct statements.
- ३) खालीलपैकी कोणती पीके ही मातीची धूप रोधक पीके आहेत?
a) चवळी आणि मूग b) ज्वारी आणि बाजरी c) भुईमूग आणि उडीद d) कापूस आणि मका

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a) आणि (b) फक्त २) (b) आणि (c) फक्त ३) (a) आणि (c) फक्त ४) (b) आणि (d) फक्त
- 3) Which of the following crops are soil erosion resisting crops ?
a) Cowpea and green gram b) Sorghum and pearl millet
c) Groundnut and black gram d) Cotton and maize

Answer Options :

- 1) (a) and (b) only 2) (b) and (c) only 3) (a) and (c) only 4) (b) and (d) only
- ४) पालाश मूलद्रव्याचे (पोटॅशियमचे) पालाश ऑक्साईड (पोटॅशियम ऑक्साईड) मध्ये रूपांतर करण्याचा हा गुणांक आहे.
१) १.२० २) २.२९ ३) १.६६ ४) १.३९
- 4) Conversion factor of K element into K_2O is
1) 1.20 2) 2.29 3) 1.66 4) 1.39

५) जोड्या लावा.

(सूक्ष्म अन्नद्रव्ये)

(कार्य)

a) जस्त (झिंक)	i) नवीन पेशींचा विकास व वाढ
b) मॉलीब्डेनम	ii) प्रकाशसंश्लेषणसाठी आवश्यक
c) क्लोरीन	iii) शेंग कुळातील पिकामध्ये नत्र स्थिरीकरण
d) बोरॉन	iv) अनेक एनझाइम्सचे घटक

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(ii)	(iv)	(i)	(iii)
2)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)
3)	(ii)	(i)	(iv)	(iii)
4)	(iii)	(i)	(iv)	(ii)

5) Match the followings :

(micro nutrients)

(Function)

a) Zine	i) Development and growth of new cells
b) Molybdenum	ii) Essential for photosynthesis
c) Chlorine	(iii) Nitrogen fixation in legumes
d) Boron	iv) Constituent of several enzymes

Answer Options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(ii)	(iv)	(i)	(iii)
2)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)
3)	(ii)	(i)	(iv)	(iii)
4)	(iii)	(i)	(iv)	(ii)

६) पिकाच्या उत्पादनावर दुष्काळाचा (पाण्याचा ताण) प्रतिकूल परिणाम कमी करण्यासाठी योग्य व्यवस्थापन (उपाय) सुचवा ?

a) सेंद्रिय भरखते वापरा	b) आच्छादनाचा वापर
c) पाण्याचा ताण/कमतरता सहन करणारी पिके घेणे	d) सघन पीक पद्धती

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a) फक्त २) (b) आणि (d) फक्त ३) (a), (b) आणि (c) फक्त ४) वरील सर्व

6) Suggest suitable management practices to mitigate the adverse effect of drought on crop production :

a) Apply bulky organic manures	b) Use of mulches
c) Growing drought resistant crops	d) Intensive cropping system

Answer Options :

- 1) (a) only 2) (b) and (d) only 3) (a), (b) and (c) only 4) All of the above

नद्या - धरणे आणि प्रकल्प

१) वर्धा नदी व वैनगंगा नदी यांचा संगम झाल्यानंतर त्या नदीस कोणत्या नावाने ओळखले जाते ?

- १) वर्धा २) वैनगंगा ३) प्राणहिता ४) चंद्रभागा

1) What is the name of river after confluence of Wardha river and Vainganga river ?

- 1) Wardha 2) Vainganga 3) Pranhita 4) Chandrabhaga

- २) खालीलपैकी कोणता गरम पाण्याचा झरा जळगाव जिल्ह्यामध्ये स्थित नाही ?
१) साव २) अडावद ३) उनपदेव ४) चांगदेव
- 2) Which of the following Hot Water Spring is not located in the Jalgaon district ?
1) Saav 2) Adavad 3) Unapdev 4) Changdev

३) जोड्या लावा

स्थान/स्थिती	वस्ती प्रारूप
a) दोन नद्यांच्या संगमावर विकसित वस्त्या	i) रेषाकृती
b) नदीच्या सर्पाकार वळणावर विकसित वस्त्या	ii) त्रिकोणाकृती
c) नदीच्या तीरावर विकसित वस्त्या	iii) अर्धवर्तुळाकार
d) सरोवराच्या लगत विकसित वस्त्या	iv) वर्तुळाकार

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
2)	(ii)	(iii)	(i)	(iv)
3)	(ii)	(i)	(iii)	(iv)
4)	(iv)	(i)	(iii)	(ii)

3) Match the following.

Situation	Settlement Pattern
a) Settlements developed at confluence of two rivers	i) Linear
b) Settlements developed along meanders	ii) Triangular
c) Settlements developed along river banks	iii) Semi-circular
d) Settlements developed around the lake	iv) Circular

Answer Options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
2)	(ii)	(iii)	(i)	(iv)
3)	(ii)	(i)	(iii)	(iv)
4)	(iv)	(i)	(iii)	(ii)

५) शहरे आणि नागरीकरण

- १) ही संज्ञा सर्वप्रथम अमेरिकन भूगोलतज्ज्ञ जीन गॉटमन यांनी मांडली.
१) प्रमहानगर २) महानगर ३) नगर ४) नगर पंचायत
- 1) The term was first coined by American geographer Gene Gottman.
1) Megalopolis 2) Metropolitan 3) City 4) Nagar Panchayat
- २) नागरीकरणामुळे नागरी क्षेत्रात घडून येणारे बदल आहेत -
a) जनसांख्यिकीय बदल b) समाज संरचनेत बदल c) व्यवहारिक बदल
- पर्यायी उत्तरे :
१) (a) फक्त २) (a) आणि (b) ३) (c) फक्त ४) वरील सर्व

2) Due to urbanization, there is/are changes in urban area.

- a) Demographic changes
- b) Change in social structure
- c) Behavioural changes

Answer Options :

- 1) (a) only 2) (a) and (b) 3) (c) only 4) All of the above

३) स्थायी वसाहत (वस्त्या) स्थापनेचे खालीलपैकी कोणते कारण/कारणे आहेत ?

- १) धार्मिक विधी करण्याकरिता २) स्त्री व मुलांना सुरक्षा देण्याकरिता
- ३) अन्य जमातीच्या आक्रमणापासून सुरक्षा ४) वरीलपैकी सर्व

3) Which of the following is/are reasons/a reason for the establishment of stable settlements ?

- 1) To perform religious rituals 2) To give protection to women and children
- 3) To protect from invaders' attacks 4) All of the above

४) खालीलपैकी कोणत्या घटकाचा मानवी वसाहतीवर परिणाम होतो ?

- a) भूपृष्ठरचना b) पाणी c) सूर्यप्रकाश

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (a) २) फक्त (b) ३) (a) आणि (b) ४) (a), (b) आणि (c)

4) Which of the following factors affect human settlement.

- a) Topography b) Water c) Sunlight

Answer Options :

- 1) only (a) 2) only (b) 3) (a) and (b) 4) (a), (b) and (c)

५) एकाच वस्तीतील घरे एकमेकांपासून वेगळी व अनियमितपणे वसलेली असतात अशा वस्तीस असे म्हणतात.

- १) केंद्रीय वस्ती २) विखुरलेली वस्ती ३) संमिश्र वस्ती ४) अपखंडित वस्ती

5) The settlement in which houses are physically separated and uneven distributed is called as

- 1) nucleated settlement 2) dispersed settlement
- 3) composite settlement 4) fragmented settlement

६) ग्रामीण वसाहतीमध्ये स्वरूपाच्या व्यवसायामध्ये काम करणाऱ्यांची संख्या सर्वाधिक असते.

- १) द्वितीयक २) तृतीयक ३) प्राथमिक ४) चतुर्थक

6) In rural settlements, the highest number of people work in type of occupation.

- 1) Secondary 2) Tertiary 3) Primary 4) Quarternary

६) आर्थिक भूगोल – खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने, वाहतूक आणि पर्यटन

१) योग्य जोड्या लावा.

राज्य	लोहखनिज उत्पादक प्रदेश
a) महाराष्ट्र	i) बाबा बुदान टेकड्या
b) ओरिसा	ii) बस्तर
c) कर्नाटक	iii) चंद्रपूर
d) छत्तीसगड	iv) बोनाई

पर्यायी उत्तरे :

- (a) (b) (c) (d)
1) (iii) (i) (iv) (ii)
2) (ii) (iii) (iv) (i)
3) (iii) (iv) (i) (ii)
4) (i) (ii) (iii) (iv)

1) Match the following.

State	Region of Iron ore production
a) Maharashtra	i) Bababudan hills
b) Orissa	ii) Bastar
c) Karnataka	iii) Chandrapur
d) Chhattisgarh	iv) Bonai

Answer Options :

- (a) (b) (c) (d)
1) (iii) (i) (iv) (ii)
2) (ii) (iii) (iv) (i)
3) (iii) (iv) (i) (ii)
4) (i) (ii) (iii) (iv)

२) प्रकल्पामध्ये नागपूर येथील विमानतळाला आंतरराष्ट्रीय प्रवासी व कार्गोवाहक विमानतळामध्ये विकसित करण्याचा समावेश आहे.

- १) वुहान २) मिहान ३) प्राधिकरण ४) वाहतूक

2) The project involves developing the airport at Nagpur into an international passenger and cargo hub airport.

- 1) Wuhan 2) Mihan 3) Authority 4) Transportation

३) खालील विधाने पहा.

- a) महाराष्ट्र राज्यातील विमानतळांचा विकास करण्यासाठी महाराष्ट्र विमानतळ कंपनी (MADC) ची स्थापना २००२ मध्ये करण्यात आली.
b) वरील प्रकल्पामध्ये SICOM आणि MSRDC यांचा सहभाग आहे.

पर्यायी उत्तरे :

- १) विधान (a) बरोबर आहे २) विधान (a) आणि (b) बरोबर आहेत.
३) विधान (a) बरोबर नाही ४) विधान (a) आणि (b) बरोबर नाहीत.

3) Observe the following statements :

- a) Maharashtra Airport Development Company (MADC) was established in 2002 to develop airports in the State of Maharashtra.
b) There is a Participation of SICOM and MSRDC in the above project.

Answer Option :

- 1) Statement (a) is correct 2) Statement (a) and (b) are correct
3) Statement (a) is not correct 4) Statement (a) and (b) are not correct

४) हे आधुनिक सोई असलेले भारतातील बंदर सन १९८९ मध्ये सुरू करण्यात आले.

- १) मुंबई २) जवाहरलाल नेहरू ३) सिंधुदुर्ग ४) देवगड

- 4) is a modern port of convenience in India launched in 1989.
1) Mumbai 2) Jawaharlal Nehru 3) Sindhudurg 4) Devgad

- ५) जोड्या लावा.
a) रायगड i) भिलमा
b) पुरंदर ii) तानाजी मालुसरे
c) दौलताबाद iii) सवाई माधवराव
d) सिंहगड iv) हिरोजी इंदूलकर

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)
2)	(iii)	(iv)	(i)	(ii)
3)	(iv)	(iii)	(i)	(ii)
4)	(i)	(ii)	(iv)	(iii)

- 5) Match the following.
a) Raigad i) Bhilma
b) Purandar ii) Tanaji Malusare
c) Daulatabad iii) Sawai Madhavrao
d) Sinhagad iv) Hiroji Indulkar

Answer Options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)
2)	(iii)	(iv)	(i)	(ii)
3)	(iv)	(iii)	(i)	(ii)
4)	(i)	(ii)	(iv)	(iii)

७) उद्योग

- १) खालील विधाने पहा.
a) पश्चिम महाराष्ट्रात साखर उद्योगाचे केंद्रीकरण मोठ्या प्रमाणात झाले आहे.
b) अहमदनगर, कोल्हापूर, सातारा, पुणे हे साखर उत्पादनात अग्रेसर जिल्हे आहेत.
c) महाराष्ट्रात पहिला साखर कारखाना मुंबई येथे उभारण्यात आला.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त विधान (a) बरोबर आहे. २) विधाने (a) आणि (b) बरोबर आहेत.
३) फक्त विधान (c) बरोबर आहे. ४) विधाने (a), (b), (c) बरोबर आहेत.

- 1) Observe the following statements :
a) The sugar industry has been largely concentrated in Western Maharashtra.
b) Ahmednagar, Kolhapur, Satara & Pune are leading districts in sugar production.
c) The first sugar factory in Maharashtra was established in Mumbai.

Answer Options :

- 1) only statement (a) is correct. 2) statements (a) and (b) are correct.
3) only statement (c) is correct. 4) Statements (a), (b), (c) are correct.

२) जोड्या जुळवा.

स्तंभ 'A'

- a) भाभा अॅटोमिक रिसर्च सेंटर
- b) रिअॅक्टर रिसर्च सेंटर
- c) टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ फंडामेंटल रिसर्च
- d) अॅटोमिक पॉवर स्टेशन

स्तंभ 'B'

- i) कल्पकम
- ii) तारापूर
- iii) ट्रॉम्बे
- iv) मुंबई

पर्यायी उत्तरे :

(a) (b) (c) (d)

- 1) (ii) (iii) (iv) (i)
- 2) (iii) (i) (ii) (iv)
- 3) (i) (ii) (iii) (iv)
- 4) (iv) (iii) (ii) (i)

2) Match the following :

Column - A

- a) Bhabha Atomic Research Centre
- b) Reactor Research Centre
- c) Tata Institute of Fundamental Research
- d) Atomic Power Station

Column - B

- i) Kalpkam
- ii) Tarapur
- iii) Trombe
- iv) Mumbai

Answer Options :

(a) (b) (c) (d)

- 1) (ii) (iii) (iv) (i)
- 2) (iii) (i) (ii) (iv)
- 3) (i) (ii) (iii) (iv)
- 4) (iv) (iii) (ii) (i)

८) राजकीय भूगोल – लोकसंख्या, भाषा, जमाती आणि वंश, स्थाने आणि सीमा

१) जनगणना २०११ प्रमाणे महाराष्ट्र राज्यात कोणत्या प्रकारच्या स्थलांतराचे प्रमाण जास्त आहे?

- १) ग्रामीण भागातून ग्रामीण भागात
- २) नागरी भागातून नागरी भागात
- ३) नागरी भागातून ग्रामीण भागात
- ४) ग्रामीण भागातून नागरी भागात

1) Which type of migration is higher in Maharashtra State as per census 2011 ?

- 1) From rural areas to rural areas
- 2) From urban areas to urban areas
- 3) From urban areas to rural areas
- 4) From rural areas to urban areas

२) जोड्या जुळवा.

जिल्हा

- a) भंडारा
- b) गोंदिया
- c) रत्नागिरी
- d) लातूर

लिंगगुणोत्तर जनगणना २०११

- i) 999
- ii) 982
- iii) 1122
- iv) 928

पर्यायी उत्तरे :

- (a) (b) (c) (d)
1) (ii) (i) (iii) (iv)
2) (i) (ii) (iv) (iii)
3) (iii) (i) (ii) (iv)
4) (iv) (iii) (i) (ii)

2) Match the following :

District	Sex-ratio census 2011
a) Bhandara	i) 999
b) Gondiya	ii) 982
c) Ratnagiri	iii) 1122
d) Latur	iv) 928

Answer Options :

- (a) (b) (c) (d)
1) (ii) (i) (iii) (iv)
2) (i) (ii) (iv) (iii)
3) (iii) (i) (ii) (iv)
4) (iv) (iii) (i) (ii)

3) जनगणना २०११ नुसार, खालील जिल्ह्यांचा बाल लिंग गुणोत्तर (० - ६) संदर्भात उतरता क्रम लावा.

- a) चंद्रपूर b) जळगाव c) बीड d) गोंदिया

पर्यायी उत्तरे :

- १) (d), (b), (c), (a) २) (c), (b), (a), (d) ३) (d), (a), (b), (c) ४) (b), (d), (a), (c)

3) Arrange the descending order of the following districts regarding child sex-ratio (0-6) as per the 2011 census.

- a) Chandrapur b) Jalgaon c) Beed d) Gondiya

Answer Option :

- 1) (d), (b), (c), (a) 2) (c), (b), (a), (d) 3) (d), (a), (b), (c) 4) (b), (d), (a), (c)

४) सन २०११ च्या जनगणनेनुसार लिंग-गुणोत्तर महाराष्ट्रातील जिल्हा शेवटून सहाव्या क्रमांकावर होता.

- १) बीड २) नांदेड ३) मुंबई उपनगर ४) औरंगाबाद

4) According to the 2011 census, district in Maharashtra was ranked sixth in te sex-ratio from the bottom.

- 1) Beed 2) Nanded 3) Mumbai Suburb 4) Aurangabad

५) महाराष्ट्रसंदर्भात खालील विधाने पहा (जनगणना २०११).

a) २००१ ते २०११ या दशवार्षिक काळामध्ये लोकसंख्या वृद्धीदर गेल्या दशकाच्या (१९९१-२००१) तुलनेत ६.७४ गुणांनी घटला.

b) २००१-२०११ या दशवार्षिक काळामध्ये सर्वात जास्त लोकसंख्या वाढीच्या दराची नोंद पुणे जिल्ह्यात झालेली दिसून येते.

पर्यायी उत्तरे :

- १) विधान (a) बरोबर नाही, (b) बरोबर आहे. २) दोन्ही विधाने (a) आणि (b) बरोबर नाहीत.
३) दोन्ही विधाने (a) आणि (b) बरोबर आहेत. ४) विधान (b) बरोबर नाही, (a) बरोबर आहे.

- 5) Observe the following statements regarding Maharashtra (census 2011).
a) Decade 2001-2011 when compared with previous decade (1991-2001) shows an reduction in population growth rate by 6.74 points.
b) In 2001-2011 decade the highest population growth rate has been recorded in Pune district.

Answer Option :

- 1) Statement (a) is not correct, (b) is correct
- 2) Both statements (a) and (b) are not correct
- 3) Both statements (a) and (b) are correct
- 4) Statement (b) is not correct, (a) is correct

- ६) थॉमस माल्थस यांनी लोकसंख्या वाढीचा सिद्धांत कोणत्या साली मांडला ?

- १) १७९८ २) १८३४ ३) १७८८ ४) १८०५

- 6) In which year Thomas Malthus put forwarded the population growth theory ?

- 1) 1798 2) 1834 3) 1788 4) 1805

- ७) खालील विधाने पहा.

- a) माल्थसच्या मते लोकसंख्या व अन्नधान्याचे उत्पादन दोन्ही वाढतात.
- b) माल्थसच्या मते लोकसंख्येची वाढ भौमितिक श्रेणीने व अन्नधान्य उत्पादन गणिती श्रेणीने होते.
- c) माल्थसच्या मते लोकसंख्येची वाढ गणिती श्रेणीने व अन्नधान्य उत्पादन भौमितिक श्रेणीने होते.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (a) बरोबर आहे. २) फक्त (b) बरोबर आहे.
३) विधाने (a) आणि (b) बरोबर आहेत. ४) विधाने (a), (b) आणि (c) बरोबर आहेत.

- 7) Observe the following statements :

- a) According to Malthus population and food production both are increased.
- b) According to Malthus population increases in Geometrical progression & food production increases in mathematical progression.
- c) According to Malthus population increases in mathematical progression and food production® increases in Geometrical progression.

Answer Options :

- 1) only statement (a) is correct. 2) only statement (b) is correct.
3) statements (a) and (b) are correct. 4) statements (a), (b) and (c) are correct.

- ८) विकसित देशातील जननप्रमाण कमी असण्याचे खालीलपैकी कोणते एक कारण नाही ?

- १) कुटुंबाचा आकार लहान ठेवण्याकडे कल २) उच्च राहणीमान
३) नागरीकरण ४) स्त्रियांमधील परावलंबन

- 8) Which of the following is not a reason for low birth rate in developed countries ?

- 1) Tendency to keep family size small 2) High standard of living
3) Urbanization 4) Dependency of women

महाराष्ट्रातील जमिनीचे प्रकार

- १) उत्तर भारतातील मैदानी प्रदेशाच्या कोणत्या गाळाच्या मैदानात हिमालयातून वाहात येणाऱ्या लहान नद्या विलुप्त होतात ?

- १) तराई मैदान २) भांगर मैदान ३) खादर मैदान ४) भाबर मैदान

- 1) In which alluvial plain of North Indian plain where small rivers flowing down from Himalay disappears ?
1) Tarai plain 2) Bhangar plain 3) Khadar plain 4) Bhabar plain

- २) मृदा निर्मितीचे खालीलपैकी निष्क्रिय घटक कोणते आहेत ?
a) मूळ सामुग्री (मूळ खडक आणि खनिजे) b) प्रदेशाची स्वाभाविक रचना
c) वनस्पती आणि जीव c) काळ

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (a) आणि (b) २) फक्त (c) आणि (d) ३) फक्त (a), (b) आणि (c) ४) फक्त (a), (b) आणि (d)
2) Which of the following are the passive soil forming factors ?
a) Parent material (Rocks and minerals) b) Topography
c) Vegetation and organisms d) Time

Answer Options :

- 1) only (a) and (b) 2) only (c) and (d) 3) only (a), (b) and (c) 4) only (a), (b) and (d)
३) जमिनीमध्ये वाळू, पोयटा (गाळ) आणि चिकणमाती तुलनात्मकदृष्ट्या असलेल्या प्रमाणास म्हणतात.
१) जमिनीचा पोत २) जमिनीची कणरचना ३) जमिनीचे वर्गीकरण ४) जमिनीचे (मातीचे) कण

- 3) The relative proportion of sand, silt and clay in soil is known as
1) Soil texture 2) Soil structure 3) Soil taxonomy 4) Soil separates

- ४) खालील जोड्या जुळवा.
a) जमिनीचा काळा आणि गडद राखाडी रंग i) अनहायड्रेटेड फेरिक ऑक्साईड
b) जमिनीचा तपकिरी रंग ii) सिलिका आणि चुना
c) जमिनीचा पांढरा रंग iii) सेंद्रिय पदार्थ आणि आयर्न ऑक्साईड यांचे मिश्रण
d) जमिनीचा तांबडा (लाल) रंग iv) मुख्यत्वे सेंद्रिय पदार्थ

पर्यायी उत्तरे :

- (a) (b) (c) (d)
1) (iv) (iii) (ii) (i)
2) (iii) (i) (iv) (ii)
3) (iv) (i) (iii) (ii)
4) (ii) (iv) (i) (iii)
4) Match the following :
a) Black and dark grey colour of soil i) Unhydrated ferric oxides
b) Brown colour of soil ii) Silica and lime
c) White colour of soil iii) Mixture of organic matter and iron oxides
d) Red colour of soil iv) Mainly organic matter

Answer Options :

- (a) (b) (c) (d)
1) (iv) (iii) (ii) (i)
2) (iii) (i) (iv) (ii)
3) (iv) (i) (iii) (ii)
4) (ii) (iv) (i) (iii)

- ५) मृदेच्या खालीलपैकी कोणत्या गुणधर्मावर मातीतील सेंद्रिय पदार्थाचा प्रभाव पडतो.
a) जमिनीचा दाणेदारपणा (कणदारपणा) वाढविण्यास उत्तेजन मिळते.
b) पाणी साठविण्याची क्षमता वाढते.
c) उच्च सीईसी पोषक अन्नद्रव्याचे झिरपून होणारे नुकसान कमी करते.
d) नत्र, स्फुरद, गंधक आणि सूक्ष्म अन्नद्रव्ये ही सेंद्रिय स्वरूपात धरून ठेवतात.

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a) आणि (d) २) (b) आणि (c) ३) (b), (c) आणि (d) ४) वरील सर्व
- 5) Which of the following properties of soil are influenced by soil organic matter ?
a) Encourage soil granulation
b) Increases water retentive capacity
c) High CEC minimise the leaching losses of nutrients
d) NPS and micro nutrients are held in organic form

Answer Options :

- 1) (a) and (d) 2) (b) and (c) 3) (b), (c) and (d) 4) All of the above
- ६) जमिनीच्या मूळ कक्ष थरात साठवलेल्या पाण्याचे आणि पाणी देण्याअगोदर मूळ कक्ष थराची पाण्याची असणारी गरज यांच्या गुणोत्तरास म्हणतात.
१) सिंचन कार्यक्षमता २) पाणी वहन कार्यक्षमता ३) पाणी वितरण कार्यक्षमता ४) पाणी साठवण कार्यक्षमता
- 6) The ratio between the quantity of water stored in root zone and the water needed in the root zone prior to irrigation is called as

1) Irrigation efficiency

2) Water conveyance efficiency

3) Water distribution efficiency

4) Water storage efficiency

- ७) खालीलपैकी कोणते उपाय हे मृद संवर्धनासाठी घळी नियंत्रणाचे दीर्घ चिरस्थायी आणि टिकाऊ असे वनस्पतिजन्य उपायांचा वापर करण्याचे आहेत ?

a) सॉड फ्लयुम्स

b) झुडूपांची अडथळे

c) झाडे झुडुपे

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (a) २) फक्त (b) ३) फक्त (c) ४) वरील सर्व
- 7) Which of the followings is/are the long lasting and sustainable vegetable control measures of gully control for conservation of soil ?
a) sod flumes b) shrub checks c) trees and shrubs

Answer Options :

1) only (a)

2) only (b)

3) only (c)

4) All of the above

उत्तरे - (१२) भारताचा विशेषतः महाराष्ट्राचा भूगोल

१-२ २-३ ३-३

१) भौतिक भूगोल - पर्वत, पठार, वाळवंट, किनारपट्टी, बेटे

१-२ २-२ ३-२ ४-४ ५-१ ६-२ ७-३ ८-३ ९-१ १०-३

११-२ १२-२ १३-४ १४-३ १५-४ १६-३ १७-४

४) प्रमुख पिके - शेती

१-२ २-२ ३-३ ४-१ ५-२ ६-३

नद्या - धरणे आणि प्रकल्प

१-३ २-१ ३-२

५) शहरे आणि नागरीकरण

१-१ २-४ ३-४ ४-४ ५-२ ६-३

६) आर्थिक भूगोल - खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने, वाहतूक आणि पर्यटन

१-३ २-२ ३-२ ४-२ ५-३

७) उद्योग

१-२ २-४

८) राजकीय भूगोल - लोकसंख्या, भाषा, जमाती आणि वंश, स्थाने आणि सीमा

१-१ २-१ ३-३ ४-४ ५-४ ६-१ ७-३ ८-४

महाराष्ट्रातील जमिनीचे प्रकार

१-४ २-४ ३-१ ४-१ ५-४ ६-४ ७-४